ORDU ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ /
THE JOURNAL OF ORDU UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 1

EYLÜL - 2023

İdeal Genç Nesil ve Sevginin Gücü

İdeal Young Generation and The Power of Love

Sadık KILIÇ

Prof. Dr., Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr., Ordu University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences
Ordu / Turkey - **ROR ID:** 04r0hn449
sadikkilic52@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2915-6632X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Konferans Bildirisi / Conference Report
Geliş Tarihi / Received: 3 Temmuz / 3 July 2023
Kabul Tarihi / Accepted: 6 Eylül / 6 September 2023
Yayın Tarihi / Published: 30 Eylül / 30 September 2023

Atıf / Citation: Kılıç, Sadık. "İdeal Genç Nesil ve Sevginin Gücü" *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1 (Eylül / 2023), 191-218.

İntihal/Plagiarism: Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir./ This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Sadık KILIÇ

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: oduifd@odu.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0.**

İdeal Genç Nesil ve Sevginin Gücü

"*Gönül Çalab'ın tahtı Çalab gönüle baktı*

İki cihan bedbahtı kim gönül yıktı ise"

(Yunus Emre)

Özet

İdeal gençlik, öncelikle filozofik bir edim sergileyerek, "hayatla ve özellikle eyleme dönüşen bir irade gücüyle donanmıştır. Bu onu, "hayatı, onun kapsadığı imkanları en son sınırına kadar derinleştirme, genişletme" gayesine doğru iten bir algı, kuşatıcı bir his, yani bir pathos'tur. Bu noktada 'ideal genç', ferdi ve toplumsal benliğin gerisindeki büyük varoluş dinamosu olan 'iradeden yüz çevirip edilgenliği seçmeyen, tam tersine, "varoluşsal istemeyi yükselten, her şeyi kavramaya, hayata olumlu bir anlam vermeye çabalayan ve bunu hep yeniden bir kez daha deneyen bir ilkeyi/ 'kuşatıcı benlik bilincini' (S.K.) yaşama düsturu edinen.." bir ülkü ve gaye nesildir. Bu çalışmada biz, bu ülkü ve gaye/model, hatta kendi düzleminde 'kudve, üsve' olabilecek bir neslin 'iç-dış' itibariyle, yani mana, hakîkat, fikir, inanç ve ahlâk olarak nasıl oluşabileceğine dair değerlendirmeler yaptık. İdeal gençlik tasavvuru ve inşamızı, kurucu değerler ve kaynaklar bağlamında, kendi irfan ve medeniyet algımıza dahil değer ve modellerimiz yanında, öteki addedilen evrensel modellerden ve kimliklerden de de yararlanmayı hakikat adına bir yükümlülük bildik. Bu bakış açımızı da Hz. Muhammed'in, "Hikmet, müminin yitik malıdır; bu sebeple onu nerede bulursa, onu almaya ve sahiplenmeye herkesten daha çok hak sahibidir!" hadisi şerifini kendimize rehber edindik. Bunu biz, bütün varoluş alanlarına talip İslami inancın da bir Ethos'u/Evrensel Ahlak İlkesi olarak değerlendiriyoruz.

Anahtar sözcükler: Etkinlik, Doğruluk, Yüksek Gaye, Adanmışlık, Modelleme, Sevgi.

Absract

"The ideal youth, by performing a philosophical act, is equipped with life and especially a will power that turns into action. This is a perception, an encompassing feeling, that is, a pathos that pushes her towards the goal of "deepening and expanding life and the possibilities it covers to the last limit". At this point, the 'ideal youth' is a person who does not turn away from the will, which is the great dynamo of existence behind the individual and social self, and does not choose passivity, on the contrary, is a person who "raises the existential will, strives to grasp everything, to give a positive meaning to life and always tries it once again." adopting the 'principle/ 'enveloping self-consciousness' (S.K.) as a motto for living.." is an ideal and a generational goal. In this study, we have made evaluations about how a generation that can be this ideal and goal/model, or even 'power, base' on its own plane, can be formed in terms of 'inside-outside', that is, in terms of meaning, truth, idea, belief and morality. In the name of truth, we have considered our ideal youth vision and construction, in the context of founding values and resources, to benefit from universal models and identities considered other, as well as our values and models included in our perception of wisdom and civilization. This point of view, as well, Muhammad said, "Wisdom is the lost property of the believer; Therefore, wherever he finds it, he has the right to receive and own it more than anyone else!" We have taken the hadith sheriff as our guide. We consider this as an Ethos/Universal Moral Principle of Islamic belief that aspires to all spheres of existence".

Keywords: Efficiency, Truth, High Aim, Devotion, Modelling, Love.

Sunuş

W. Goethe ve varlığımızın kırılganlığı, meçhul ve mutlak bir 'ağız'a doğru akıp gitmekte oluşu…

"*Aeterni montes,*

Ego in tempore

Vitrum sic vita!.."

Yani,

"*Dağlar kalıcı ve adeta ebedidir;*

Ben ise zamanla sınırlıyım!

Hayat da bir sırça kadeh gibi [iğreti ve kırılgan] dır"[1]

Ve Ünlü Şair Ahmed Şevki'den, hayat ve hayatın nihai amacına dair şu diri, hayat bahşedici mısralar.

قالت د قّا ت قلب المرء

إن الحياة دقا ئق و ثواني

فاحفظ لنفسك بعد موتها ذكراها

فالذكر بعد الموت عمر ثاني

قف دون رأيك مجاهداً

إن الحياة عقيدة و جهاد

"Der ki, kişinin kalbinin atışları,

Şüphesiz hayat, dakika ve sanilerdir!..

Ölümünden sonra kendin için bir hatıra bırak,

Zira, ölümden sonra anılmak ikinci ömürdür!

Fikrini savun, bir mücahit gibi davran,

Çünkü hayat, inanç ve cihattır!.."

A- İdeal Genç Nesil ve Kurucu Ögeleri

Tanımlar ve içerikler nesnel/objektif değildirler; göreli olup bireyden bireye, ekolden ekole hatta inançtan inanca değişir.

Beğendiğim ve kendimi de uyarlamaya, belki yer yer aşmaya çalıştığım şöyle bir tanım yapabiliriz:

> İdeal gençlik, öncelikle filozofik bir edim sergileyerek, "hayatla ve özellikle eyleme dönüşen bir irade gücüyle donanmıştır. Bu onu, "hayatı, onun kapsadığı imkanları en son sınırına kadar derinleştirme, genişletme" gayesine doğru iten bir algı, kuşatıcı bir his, yani bir pathos'tur. Bu noktada 'ideal genç', ferdi ve toplumsal benliğin gerisindeki büyük varoluş dinamosu olan 'iradeden yüz çevirip edilgenliği seçmeyen, tam tersine, "varoluşsal istemeyi yükselten, her şeyi kavramaya, hayata olumlu bir anlam vermeye çabalayan ve bunu hep yeniden bir kez daha deneyen bir ilkeyi/ 'kuşatıcı benlik bilincini' (S.K.) yaşama düsturu edinen.." [2] bir ülkü ve gaye nesildir.

[1] Johann Wolfgang von Goethe, *Doğu-Batı Divanı (Garplı Müellifin Şark Divanı),* trc. Senail Özkan (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2012), 498.
[2] Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, çev. Takiyyettin Mengüşoğlu (Ankara: Doğubatı, 2007), 28.

İdeal Genç Nesil İçin Kurucu İlkeler

Bu genel bir betimlemeden hareketle, ideal gencin, kurucu ve yüceltici zihni, akli, ahlaki, davranışsal özellikleri nasıl olmalıdır?

Bizim bakış açımıza göre bu kalbî, derunî ve ahlaki ilkeleri şöyle sıralamamız mümkün gözükmektedir:

1. İdeal genç nesil, Dünyada 'olma'nın/var olmanın anlamını kavramıştır. **Varoluş vizyonu ve modeli bakımından o, görünenlerin ötesinde 'kalıcı anlama/hakikate' (Logos, Hak) sahiptir**.

Bu demektir ki onun, evren-varlık ve oluş üçgeni içinde bir varoluş tasavvuru/paradigması/ 'varlık amentüsü' vardır!..

Bir başka terimle, Weltanschauung: *İçinde bulunduğu ve akışına tutulu olduğu varlık panoramasına dair, büyük bir amaca doğru seyreden ve ona katılan imanî (teleolojik) ve varoluşsal (ontolojik) bir bilinç…*

Kur'an'da, tam da, 'müttakî': benlik ve kulluk bilinciyle donanmış kimseler için yapılan şu tanıma tekabül eden bir bilinç…

﴿ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴾

"*O müttakîler, 'ğaybe' iman ederler, 'namazı' (en büyük kulluk seremonisini) titiz bir şekilde gerçekleştirirler ve bizim (c.c.) onlara verdiğimiz rızıktan da muhtaçlara harcarlar*" (Bakara, 3)

2. Zamanın durdurulamaz akışına, mekanın varlık zemininden kayıp gidişine karşı bir hedef belirlemiştir; o, teleolojik: bütüncül bir bakış açısına sahiptir.

Hayat-ölüm, dünya ahiret**,** madde-mana, ruh ve akıl vd. anlam çiftleri etkindir varlığında, tüm eylemlerinde…

İdeal genç nesilde, tüm varlığa ve kozmos'a ilahî ve amaçsal (teleolojik) bir bakış açısı egemendir... Hiç 'ten bir hiç için (*creatio ex nihil*) var olmuş olmayı değil, peşinden koşmak ve tecessüs etmek bizi daha da yüceltecek bir eylem/ahlak olan bir telos/gaye uğruna tecelli ettirildiğimize merbuttur.

﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

"Ayakta, otururken ve yanları üzere bulunduklarında Allah'ı hatırlarlar ve gökler ile arzın yaratılışı üzerinde derin derin düşünürler. "Ey Rabbimiz! Bunu boşuna yaratmadın; tenzih eder, kutsarız seni! Ve koru, ateşin azabından bizi!" [derler] (A. İmran, 191)

3. Bu nedenle, ideal genç nesil, var olma ve ontolojik bakış açısından, bir kaos ve bir boşluk içinde değildir; varlık ve hayata, evrene karşı, Zatıyla aşkın, fiilleriyle içkin Allah'a olan imanından ötürü güven doludur, iyimserdir (optimizm).

Varlık ve oluş yurdunda ayaklarını yere sağlam basan ideal genç nesil, saçmalık ve hiççiliğe (absürdite ve nihilizm) pirim vermez!

﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾

"*Yoksa siz, sizi ancak bir gaye olmaksızın yarattığımızı ve sizin bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız*?**"** (Müminun, 115)

﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴾

"*O, gökleri ve yeri gerçeklik üzere (hak) yaratandır. [İradesinin yöneldiği her bir şeye] 'ol!' dediği an, o hemen oluverir; çünkü Allah'ın sözü gerçeğin/hakkın ta kendisidir. Sûr'a üfürüleceği gün, ancak O'nundur egemenlik (mülk); gizliyi de açığı da bilen ancak O! Ve O, sonsuz hüküm ve hikmet sahibi (Hakîm), her şeyden haberdar (Habîr*)!" (En'âm, 73)

﴿ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴾

"*İnsan, başıboş bırakıldığını mı sanıyor*?**"** (Kıyamet, 36)

﴿ أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴾

"*O, kendisini hiç kimsenin görmemiş olduğunu mu sanıyor? [Boşuna]*!**"** (Beled, 7)

4. İslam Medeniyeti bağlamında 'İdeal genç nesil' kavramının modellediği beşeri referansları (arketipleri) bulunur.

İdeal genç neslin referansları:

a- Peygamberler
b- Sahâbe
c- Tâbiin nesli
d- Kadim ulema: selef ve halef uleması
e- Evrenin tüm zamanlardaki seçkin bilim insanları, âlimleri
f- Hikmet ve irfan ehli, sezgi sahipleri
g- Hakikati ve gerçeği akıl düzleminde arayan filozof

Model peygamberler:

a- *Hz. İbrahim*: Sadakat, eleştiri, eyleme geçme, 'hicret', evrensellik…

﴿ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ﴾

"*Yoksa ona, Musa'nın ve yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmiş olan İbrahim'in sahifelerinde (Suhuf) yer alan şu hüküm haber verilmedi mi: Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günahını yüklenmez*."" (Necm, 36-38)

﴿ وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ﴾

"*Bir düşün! İbrahim'i Rabbi, bir takım emirlerle (kelimât) sınamıştı da o, bunları eksiksiz yerine getirmişti. Allah da, "Seni insanlara bir önder kılıyorum." buyurdu. "Neslimden bazılarını da." deyince İbrahim, Allah, "Ahdim/ vaadim, zalimler için geçerli değildir."* buyurdu**."** (Bakara, 124)

İbrahim (as.), ilahi hakikatin sözcüsü, müdafi…

﴿ وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴾

"*Toplumu da, ona karşı delil getirdi. Dedi ki İbrahim, "O beni gerçeğe iletmişken (hidayet), siz benimle Allah[ın birliğine delalet eden sıfatları] hakkında tartışıyor musunuz?! Ve ben, sizin O'na ortak koştuklarınızdan korkmuyorum. Ama Rabbimin, [kendisinden korkacağım] bir şey dilemesi hali hariç. Çünkü Rabbim, bilgi bakımından, her şeyi kuşatmıştır; hâlâ düşünüp öğüt almıyor musunuz (tezekkür)?* "(En'am, 80)

b- *Ashab-ı Kehf* : Sadakat, karşı koyuş ve hakta ısrar, hicret..

﴿ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا ءَاتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴾

"Şu ânı bir kurgula zihninde: Delikanlılar, mağaraya varıp sığındılar da, "Ey Rabbimiz," dediler hemen, "bize, özge/mahrem katından seçkin bir rahmet ver ve bize bu işimiz/inançsızları terk ederek sana itaatte direnç göstermemiz konusunda, doğruluk ve dürüstlüğün ta kendisine ulaşmayı nasip et!" (Kehf, 18/10)

﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴾

"Onlar, Rablerine iman etmiş genç ve delikanlı kimselerdi; biz de, onların hakikat tutkularını/iç aydınlıklarını (hüdâ) [sabır ve hicreti ilham ederek] iyice arttırmıştık." (Kehf, 18/13)

c- *Hz Yusuf*: İffet, ben bilincini muhafaza ve direnme, zekâ, uyumluluk ve yararlı oluş..

﴿ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴾

"*O Yusuf ise, "Allah'a sığınırım. Her şeyden önce o, efendim, beni çok güzel ağırladı; hainlik ve kahpelik yapanlar asla kurtuluşa da eremezler!" diye tepki verdi.*" (Yusuf, 23)

﴿ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾

"Andolsun ki, kadın büyük bir tutkuyla onu arzulamıştı; eğer Rabbinin, [zinanın son derece çirkin ve kötü bir şey olduğunu gösteren] apaçık delilini ilmen ve zihnen görüp anlamasaydı, [gençlik şehveti sebebiyle] de kadına kendisini kaptırıp gidecekti. Ne var ki, uzak tutalım ondan kötülüğü ve utanç verici fiili diye, işte böylece biz ona delili gösterdik. Çünkü o, kullukta içtenliğe erdirilmişlerden idi." (Yusuf, 24)

﴿ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

"Ne var ki, yine de ben, nefsimi bütünüyle aklamıyorum. Zira nefis, Rabbimin merhamet etmesi durumu hariç, [özü itibariyle] hep kötülüğe kışkırtıcıdır. Muhakkak Rabbim, nihayetsiz bağışlayan (Ğafûr), sonsuz merhamet sahibi olandır (Rahîm)!" dedi, [Yusuf]." (Yusuf, 53)

d- *Hz. Muhammed*: Samimiyet, emanet, muvahhidlik ve nezahet, haniflik, uzlaştırıcılık ve sosyal zekâ, yüce ahlaklılık, altruist ve paylaşımcı…

'*Varoluş, hayat ve varlıkla ilişkiler' konusunda Hz. Peygamber'in örnekliği.*

Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinde, varlığa ve hayata bakış açısı etkin olmuş, tebliğ ettiği vahiy hakikatleri onun kimliğinde somut birer gerçekliğe dönüşmüştür. Her tavır ve söyleminde beşeri varlığı bekleyen nihai 'büyük yüzleşmenin mevcudiyetine dikkat çekmiş, sonsuz tecelliler sahnesi olan bu evren içinde, bunun bilinç ve sorumluluğu ile davranmayı, yani '*ahlaki, bilinçli*

ve sorumlu' bir ben olmayı tavsiye etmiştir. Bu nebevi bakış açısını, mesela Abdullah ibn Ömer'in aktardığı şu hadiste görebiliriz.. Der ki Abdullah İbn Ömer:

"كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل :منكِبَيَّ فقال –صلعم–أخذ رسول الله (...)

و خُذ من صحتك لمرضك و من حياتك لموتك

"*Allah'ın Resulü (s.a.v), iki omuzumu sıkıca tuttu da, şeyle buyurdu: Dünyada sen, ya bir garip/kimsesizmiş gibi ya da bir yolcu gibi ol! (...) Sağlıklı iken hastalığın için tedbirini al, yaşıyor iken de ölümün/ölüm sonrası için tedbirini al*!"[3].

Bu etkin bakış açısı sebebiyledir ki, Hz. Peygamber işlerimizi daima güzel eylemeyi tavsiye etmiştir…

"*Allah her şeyi güzel (el-ihsan) davranmayı yazmış, farz kılmıştır; öyleyse, [zorunlu hallerde] öldürme şeklinizi bile güzel yapınız! Kurbanlık hayvan kestiğiniz zaman, onu güzel/zahmet vermeksizin kesiniz; içinizden bunu yapan kimse bıçağının ağzını iyice keskinleştirsin de kestiği kurbanlık hayvanı böylece [can verirken] rahatlatsın*!"[4].

Daima güzel tecellilerin ma'kesi olan Hz. Peygamber, insanlarla ilişkilerinde hep en güzel ve doğru davranışa yönelmiş, mesela, ilk selam vermeyi seçmiş, insanlara karşı daima güler yüzlü olmuş, karşısında konuşan kimsenin sözünü kesmemiş, aksine adeta bütün vücudu kulak kesilerek ona dönüp konuşmuş, sözleriyle örneklik davranışları hep birbirini tutmuştur[5].

Tüm çağlarda beyi ve toplumu yüceltecek şeyin güzel ahlak olduğunu hep yinelemiş, hatta bir kutlu sözlerinde, 'Ebeveynin çocuklarına bırakacağı en hayırlı mirasın, onlara kazandırmış olduğu güzel ahlak olduğunu' dile getirmiştir. Mesela O'nun şu sözleri bu bağlamda son derece anlamlıdır. Buyurur ki,

"ما من شئ أثقلُ في الميزان من حسن الخلق"

"*Kişinin [amellerinin tartılacağı] terazide güzel ahlaktan daha ağır gelecek bir şey yoktur!*"[6]

Sosyal ve insani boyutu olan şu nebevi açıklamalar ise, çok çarpıcıdır..

"أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا، أَوِ انْتَقَصَهُ، أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ، أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ،

فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"

"*Dikkat edin! Kim kendisiyle sözleşmesi olan bir kimseye (mu'âhed) haksızlık yapar veya hakkını yer yahut onu gücünün yetmediği bir şey ile sorumlu tutar veyahut ta razı olmadığı halde onun bir şeyini alırsa, bilsin ki kıyamet gününde onun karşısına dikilip ötekinin hakkını savunan ben olacağım!*"[7].

Nezaket ve zarafet timsali olan Hz. Peygamber, hanımlarına karşı asla şiddet uygulamamış, hiç birini değersiz görmemiştir… Hatta sahabesine, " خيركم لأهله خيركم: "*Sizin en hayırlı ve değerliniz, ailesine karşı da en hayırlı olanınızdır*" diyerek, haklar görevler, saygı ve değerbilirlik noktasında aralarındaki zorunlu ilişkiye hep dikkat çekmiştir.. Hatta bu bağlamda,

[3] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr. b. Nasr (Beyrut: Dâr-u tavkı'n-necât, 1422/2001), "Rikâk", 3 (No. 6416).

[4] Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî b. el-Haccac, *Sahihu Müslim*, *el-Câmiʿu's-ṣaḥîḥ*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkī (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56) "Sayd ve zebâih", 57.

[5] *Mevlidu'l-Mustafa ve bi'setuhu-Kabesun mine's-sîrati'n-Nebeviyye*/min rivâyeti kibâri' s-Sahabe, (Dimeşk: Matbaatu Halid ibnu'l-Velîd, ts)., 9.

[6] Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Saydâ (Beyrut: Mektebetü'l-Asrıyye, t.y.) "Edeb", 8 (No. 4799).

[7] Ebû Dâvûd, "Harac-İmare ve Fey", 33 (No. 3052).

birbirlerinin kimlik değerlerinin ortaya çıkması ve belirginleşmesi noktasında, kadının tamamlayıcı ve bütünleyici misyonunu, veciz bir ifadeyle şöyle belirtmiştir: "إ نما النساء شقا ئق الرجال : *Kadınlar erkeklerin bütünleyicileridirler*!".

Hz. Peygamber, sadece insanlara karşı değil, belki de en onun kadar olmak üzere diğer canlılara da merhametle davranmıştır…

Müslim'de yer alan bir haber şöyledir:

"*Hz. Peygamber'in ayakta olduğu bir sırada oradan yüzü dağlanmış olan bir eşek geçer; bunu gören Hz. Peygamber [öfkelenerek] hemen şöyle der: 'Bu hayvanı dağlayarak [acılar içinde bırakan] kimseye Allah lanet etsin*!'[8]

Günümüz için de son derece anlamlı olmak üzere, hayvanlara karşı merhamet ve şefkat dolu yaklaşımı, insanın uhrevi esenliği ve kurtuluşu ile zorunlu bir münasebet içinde gören şu sunum yüksek bir dikkate ve saygıya değerdir!

Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle demiştir:

"*Bağladığı kendisini doyurmayan; yerdeki böcekleri avlayıp yiyebilsin diye de onu salıvermeyen bir kadın, bir kedi yüzünden bir kadın kesin ateşe girmiştir/girecektir*!"[9]

Günümüzde nerdeyse her inanç yapısından bireyin bir '*tüketim öznesi*' (homo consommateur) haline geldiği, bu sebeple de yeryüzünde pek çok bunalımına kaynaklık eden aşırı tüketim ve tüketim çılgınlığı karşısında Hz. Muhammed'in '*küçük olan güzeldir*', '*kanaat ve göz tokluğu bitmez bir hazinedir*' mesajlarıyla yüklü günlük yaşantısı hem bir gerçeklik hem de bir simge olarak, genç ideal nesil üzerinde güçlü hisleri harekete geçirecek bir kıymettedir. Şöyle ki:

Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre,

"*Allah'ın Resulü (s.a.s), katı/ancak su yudumlayarak yutulabilen arpa ekmeği yemiş, sert ve kaba giysi giymiş, sökükleri dikili çarıklarla gezmiştir*"[10].

O'nun giyiniş kuşanışı da fakir Müslümanların genelde giyinmesi gibi olmuş, O (s.a.s), kıyafeti ve makamı ile Sahabeden ayrışmayı hiç sevmemiştir. Hep tevazuya davet etmiş, bizzat yaşamıyla kralların ve liderlerin büyüklenme (*tekebbür*) adetlerine son vermiştir:

دعا إلى التواضع و قضى على تكبر الملوك و الزعماء

Hatta, insanlarla öylesine bütünleşmiş ve de öylesine yardımdan yana bir kişilik sahibiydi ki,

ويُردف على دابته من يراه ماشياً بدون مطيّة

"*Biniti olmayan bir yayayı gördüğünde onu hemen hayvanının terkisine alırdı*.."[11].

Giderek daha çok sahip olup daha fazla tüketmek yerine, sahip olunan şeyleri üleşerek 'var olmayı', muhtaç olanla paylaşarak var olmayı seçen bir model olmayı hedefleyen çok yüce bir duruş!..

Az yukarda O'nun, herkesler gibi giyinip kendisini ayrıştırmadığından bahsedilmişti; kullandığı ev eşyası acaba nasıldı acaba; mesela en hayati şeylerden birisi olan döşeği?

Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor:

إنما كان فراش رسول الله –صلعم– الذي ينام عليه أ دَماً حَشْوُه لِيفٌ

[8] Müslim, "Libâs", 107.
[9] Buhârî, "Bed'ul-Halk", 16 (No. 3318).
[10] İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *Sünenu İbn Mace*, thk: Muhammed Fuad Abdulbaki, (Kahire, Darü İhyai Kütübi'l 'Arabi, ty,) "Eṭ ime", 49 (No. 3348); el-Hâkim, Hâkim, en-Neysaburî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata (Beyrut, Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2002), 4/361. (No. 7925).
[11] *Mevlidu'l-Mustafa*, 19.

"*Allah Resulü (s.a.s)'nün üzerinde uyuduğu döşek, içi hurma lifiyle dolu deri bir döşek idi*."[12]. Bu olguyu pekiştirip tamamlayacak bir başka rivayette ise konunun detaylarına muttali oluyoruz.

Abdullah ibn Mes'ud şöyle demiştir:

"*Allah Resulü (s.a.s), bir hasırın üzerinde uyumuştu; kalktığında, hasırın yanlarında ve sırtında izler bıraktığını gördük.. Dedik ki hemen: 'Ey Allah'ın Resulü! Müsaade etsen de sana düzgün ve yumuşak bir döşek edinsek/hazırlasak!?' Bunun üzerine O (s.a.s) şöyle dedi: 'Bana ne dünyadan? [Dünyanın hazzı pek umurumda değil!] Bu dünyada ben ancak, bir ağacın altında gölgelenen, sonra oradan ayrılıp o ağacı terk eden bir yolcu gibiyimdir*!'" [13].

Bilhassa yöneticilere örnek olmak üzere O (s.a.s), her tür önyargı ve duygusallıktan uzak, ister sevgide isterse öfkesinde olsun, hep Allah'ın hoşnutluğunu gözetmiştir.. Nitekim Ebu Zerr'den gelen rivayette de bu hakikati şöyle anlatır:

أ فضل الأ عمال الحبّ في الله و البغض في الله

"*İşlerin en erdemlisi, [nefsi ve tutkuları aradan çıkarıp] ancak Allah için sevmek ve yine ancak Allah için kızmak, öfke duymak*!.."[14].

Hz. Peygamberi anlattığı mısralarında Ahmed Şevki de bunu şöyle dile getirmiştir:

و إذا غضِبت فإنما هي غضبة"

في الحق لا ضَغْن ولا بغضاء

"*Öfkelendiğinde, bu ancak Hak uğruna olan bir öfke ve kızgınlıktır*
[Kişisel] bir kin ve nefret olmamıştır hiç!"[15].

لا ينتقم لنفسه أو يغضب لها"

"و كا ن الحلم فيه سجيّة

"*O (s.a.s), şahsi bir sebeple ne intikam almış ne de kızıp öfkelenmiştir; çünkü hilm (yumuşaklık ve teenni vasfı) onda güçlü bir karakter ve özelliktir*"[16].

Hz. Peygamber'in 'nebevi şefkat ve merhamet tecellileri', ideal genç neslimiz için tüm varlık ufuklarını kuşatacak bir haslet ve davranış tarzı olarak benimsenmeli, kayıtsız şartsız hayata yansıtılmalıdır!

Ondaki baskın karakter olan merhamet hisleri sebebiyledir ki Hz. Peygamber, tüm insanlık için adeta bir ana ve bir baba modeli olmuştur… Ahmet Şevki bunu o didaktik ve coşkun mısralarında şöyle dillendirir:

وإذا رحمت فأنت أم أو أب"

"هذان في الدنيا هما الرحماء

"*Merhamet ettiğinde se ya bir anasın ya da bir baba..*
Bu ikisi ise dünyada, gerçek merhamet sahibi olanların ta kendisidir!."

[12] Müslim, "Libâs", 38 (No. 2082)
[13] Tirmizi, "Zühd", 44 (No. 2377)
[14] Ebû Dâvûd, "Sünen", 3 (No. 4599).
[15] *Mevlidü'l-Mustafa*, 15
[16] *Mevlidü'l-Mustafa*, 11

O (s.a.s) davranışsal zamanlama üstadı olup, bilhassa dikkat çeken bir davranış modalitesi olarak, '*gücü eline geçirdiği, kızgınlık ve düşmanlık hislerinin zirvede olduğu zamanlarda*' bile merhamet ve müsamaha mantosuna bürünüyor, mesela Mekke'nin fethedildiği gün, kendisine ve İslam'a karşı en büyük haksızlıkları, zulmü ve kötülüğü yapmış olan Mekke müşriklerini bile bağışlayarak, " أنتم الطلقاء **...** انصرفوا!.." *Sizler hürsünüz, gidebilirsiniz*!" demekten kaçınmıyor; hatta O (s.a.s)'nun bu af mantosu ve şemsiyesi, İslam toplumunu kritik eşiklere getirmiş olup da sonrasında ise af dileyen toplulukları, kabileleri bile kapsamına alıyordu.

Mesela Mekke'nin fethinden sonra, çevredeki kabilelerle beraber bir ordu oluşturup İslam ordusuna saldıran, Müslümanların çok sıkıntılı anlar yaşamasına yol açan Hevâzinlileri, mağlubiyetleri sonunda af ve barış talep ettiklerinde, hem yaratılışındaki merhamet seciyesinin bir tecellisi, hem de yüksek vefa ve kadirbilirlik hisleriyle bağışlamış idi. O (s.a.s.)'nun bu asil jesti mısralarda şöyle ifadesini bulmuştur:

و طلبت قبيلة هوازن العفو من صاحب الشريعة الحنيفيّة"

"..!فأطلقهم لأنه رضع في هوازن فَيا للوفاء والحنان

"*Tevhid dininin sahibi ve mümessilinden af talep etti, Hevâzin kabilesi!*

O da hemen özgür bıraktı onları; Hevâzin'de süt annesinden çünkü süt emmişti ... Aman Allah'ım! Bu ne muhteşem bir vefa ve merhamet tecellisi!.."[17].

İdeal genç neslin Hz. Peygamber'den alacağı pek çok örnekliklerden birisi de, onun, yürütmekte olduğu o ağır ve zor peygamberlik vazifesine rağmen esnekliği, hayata ve insan davranışlarına yumuşak, hatta kimi zaman nükteli ve şakacı yaklaşabilmesidir ki, bu haslet kimi vakit gözden kaçırılabilmektedir. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.s)'den şu örnekleri aktarmak istiyoruz:

"*Bir hanım Hz. Peygamber (s.a.s)'e gelir ve der ki: Ey Allah'ın Resûlü! Beni bir erkek deveye (el-cemel) bindirir misin? O (s.a.s.) da der ki: 'Seni bir dişi deve yavrusuna bindireceğim!..' (...) Kadın, 'O beni taşıyamaz' deyince', orada bulunan insanlar, [sözün nükte yönüne dikkat çekerek], kadına, 'Erkek deve (el-cemel) de dişi devenin yavrusundan başka bir şey mi ki?!..' dediler*"[18].

Hz. Peygamber (s.a.s)'deki bu yumuşak, hoşgörülü ve iyimserlik dolu davranış biçimiyle ilgili olarak zikredeceğimiz bir diğer anekdot ise şudur:

"*Bir diğer kadın da O (s.a.s)'na der ki: 'Ey Allahın Resûlü! Benim için Allah'a dua etsen de, beni cennete girdirse ne olur?!' Bunun üzerine O (s.a.s), 'Ey falancanın annesi! Yaşlı kadınlar cennete girmeyecek!' der, bunun üzerine de kadın ağlayarak arkasını döner gider.. Hemen Hz. Peygamber (s.a.s), yanındakilere şu talimatı verir: 'Gidin ona söyleyin, yaşlı kadınlar oraya yaşlı olarak girmeyip gençleştirilmiş olarak girecekler! Çünkü Allah şöyle buyurmuştur*: ' إنا أنشأناهن

[17] *Mevlidü'l-Mustafa*, 12.
[18] Tirmizi, "Birr", 57; Ebu Davud, "Edeb", 84, 92.

إنشاءً فجعلناهن أبكاراً عرباً أتراباً: "*Şüphesiz Biz (c.c.) onları (eşleri) yepyeni bir yaratılışla yaratacağız da, onları bâkire, eşlerine karşı bağlı ve hepsini de yaşıt olarak var edeceğiz*" (Vakıa, 35-37).[19]

Örnek olarak zikrettiğimiz bu Nebevi sahneler yanında, ideal genç nesil için somut yol haritası ve başarı belgeleri niteliğinde olan daha binlercesi mevcuttur… Yapılması gerekense, ufuk insan Hz. Peygamber'in hayatını irdeleyici, özümseyici ve hayata geçirici bir derinlik içinde öğrenmek, bunları hem merkezde hem de toplumsallık düzeyinde bir hayat paradigmasına dönüştürmektir.

e- Sahabeden seçmeler:

Hz. Ömer

Adalet timsali, sorumluluk [Dicle kenarında bir kuzuyu kurt kapsa, yarın Ömer'den sorar onu adl-i ilâhî] duygusunda fani, hesabı verilebilir bir hayat [elbiselik kumaş meselesi], mütefekkir ve büyük reformcu [Fedek arazisi, Müellefe-i kulûb kesimine artık zekat payı verilmemesi], divan teşkilatını kurması, Muvâfâkat-ı Ömer [Bedir esirleri; Hz. Peygamber'in eşleri konusundaki fikrinin Cenab-ı Hak tarafından onaylanması [يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا : *Ey Peygamber, eşlerine şunu söyle: "Eğer bu geçici hayatı ve onun süsünü istiyor iseniz geliniz, geçiminizi temin edip de en uygun bir yolla sizi özgür kılayım/ boşayayım."]* (Ahzab, 28), Hz. Peygamber'in *[Benden sonra şayet bir nebi gelecek olsaydı, bu Ömer olurdu]* sözü…

Hz. Ebu Bekir…

Merhamet timsali..

﴿ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى*الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى*وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى ﴾

"*En takvalı olan (etkâ) da ateşten büsbütün uzak tutulacak. Salt arınma arzusuyla (tezekkî) malını veren o kimse*!" (Leyl, 17-20)

Leyl Suresi'nin 'Ebu Bekir'e tahsis edilmiş olduğu görüşü.. [Ebu Bekir Suresi..]; peşinden gelen Duhâ Suresi'nin ise Muhammed Suresi diye tesmiyesi..

Diğer yandan, "*Mahşer günü varlığımı o kadar çok büyüt ki ey Rabbim, cehennemi de kapsasın da hiç kimse cehenneme girmesin*.." diyecek kadar evrensel bir insanlık sevgisi ve diğerkamlık/altruizm, îsâr ahlakı..

İlahi hakikate, Muhammedi nübüvvete koşulsuz iman ve tasdik

﴿ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴾

"*Ve salt doğruluk ve gerçek (sıdk) olan Kur'an'ı getiren kimse/Muhammed ile onu bütün içtenliğiyle onaylayanlar (tasdîk) var ya, bunlar takva sahibi olanların ta kendileridir işte*!" (Zümer, 33)[20]

Hicret yolunda, Sevr mağarasında, hemen Hz. Peygamber'in yanında 'o ikiden birisi' vasfıyla Kur'an'da ebedileştirilen sahabe..

﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾

[19] Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizi, *Şemâilu'l-Muhammediyye ve'l-hasâilu'l-Mustafaviyye*, thk: Seyyid b. Abbas el-Cüleymî (Mekke: Mektebetü't-ticâriyye, 1993), 197, No. 241

[20] Taberî'nin Hz. Ali'ye varan bir senet ile rivayet ettiğine göre o, burada, '*sıdk*'ı getirenin Hz. Peygamber, onu tasdik edenin ise Ebû Bekir olduğunu söylemiştir (Muhammed et-Tahir İbn Aşûr, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvîr,* (Tunus: ed-Daru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, 1984), 24/8)

" Eğer siz o [Resûle] yardım etmezseniz [bilin ki, onun sizin yardımınıza ihtiyacı yoktur]. Nitekim yardım etmiştir de: inkârcılar, ikinin ikincisini/Resûlü [Mekke'den] çıkardıklarında! Hani o ikisi mağaradaydılar da, o zaman o [Resûl], arkadaşına, "Üzülme, Allah bizimle beraber, [bizi himaye eder!]" diyordu. (...)" (Tevbe, 40)

Ayrıca, halifeliği boyunca bir takım irtidad hadiseleriyle uğraşması;

Hz. Peygamber zamanında dağınık ve çeşitli malzemelere yazılmış Kur'an'ı, tek Mushaf halinde bir araya getirmesi (*cem'*).

Hz. Osman

Sadece Zinnûreyn olarak anılması yetmez..

Cömertlikte zirve; varını yoğunu İslam'ın güçlenmesi yolunda bezleden…

Hele bir hizmeti var ki! Hz. Ebu Bekir'in tek nüsha haline getirdiği Mushaf'ı çoğaltması (*teksir*), muhtelif İslam beldelerine göndermesi; böylece de bir anlamda Kur'an'ın yeryüzü coğrafyasına dağılması projesinin mimarı..

Hz. Ali

İlim, yüreklilik ve delikanlılık, kendisini adamak…

أنا بلدة العلم وعليٌّ بابها

"*Ben ilmin beldesiyim yurduyum, Ali ise bu beldenin kapısı!***"** nebevi betimlemesi..

(Hz. Ali'den nakledilen *Nehcü'l-Belağa* onun hikmetli ve ufuk açıcı sözleriyle doludur)

Zeyd b. Sabit

İlim ve çalışkanlık, önderlik ve liderlik, yabancı dilleri öğrenme tutkusu..

Abdullah b. Abbas

Merak, nebevi hikmete düşkünlük, ilahi bilgiye olan tutku ve öğrenme, bilgiyi geliştirme ve aktarma coşkusu… Hz. Peygamber'in, " **اللهم فقِّهْهُ في الدين و علِّمْه التأْويلَ**: *Allah'ım! Onu din konusunda derin bir anlayış bahşet, ona 'te'vili: yorum ilmini' öğret*!" şeklindeki özel duasına mazhar olan, fıkhî ve entelektüel düşüncenin genç sahabe çapında örneği…

Suheyb-i Rumi

Biteviye bir arayış, ilahi hakikat ve son nübüvvet kıvılcımının izini sürmesi; Mekke'den Medine'ye, Hz. Peygamber'in yanına hicret edebilmek için tüm malını, hatta canını ortaya koyması.

Sahabe hakkında nebevi teşhis ve tespit:

اصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم

"*Sahabem yıldızlar gibidirler; onlardan hangisini model ve örnek alırsanız, hidayeti bulmuş olursunuz*!"

1- İdeal genç nesil, dünyaya baki bir iletisi olan, yüce bir davası bulunan; böylece 'geridekilere bir emanet' bırakandır.

'Nuri Pakdil'in sözcükleriyle,

"İdeal genç nesil, *dünyayı, kurtuluşa, aydınlığa ve barışa doğru iteleme görevini üstlenendir*!'.

2- Ferdi, ailevi, toplumsal düzlemde barıştan, kardeşlikten, paylaşımdan; ilimden, aydınlıktan, iman ve hakikatten, 'diriliş ve diriltişten' (ihya) yana olandır.

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾

"*Ey iman edenler! Hepiniz barışa/İslâm'a girin ve sakın şeytanın adımlarını takip etmeyin. Çünkü o, sizin için özellikle çok açık bir düşmandır*!**"** (Bakara, 208)

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

"*Müminler ancak kardeştirler, öyleyse iki kardeşinizin arasında barışı egemen kılın ve Allah'a karşı saygılı olun (ittikâ') ki, böylece İlahî rahmete eresiniz*.**"** (Hucurat, 10)

3- Yaşantısında tutkuludur; kendisini, ebedi bir arayış ve vuslat sarmalı içinde giderek yükselen bir iştiyak üzere geliştirir…

Çünkü, tutkular bir '*vuslat, buluş ve nail oluş'* ile teselli olurken, her vuslat ve tecelli yeni bir arayış eşiğini oluşturur. O, böylesine cezbedici bir akış içinde hep büyük hakikati, onun dayanak ve tecellilerini kurgular, düşünür; ciddi bir format ve efor içinde onları adeta temaşa eder, varlık sahnesine çıkarır. Ve, *zekânın asıl göstergesinin [salt kümülatif] bilgi değil, [sistemli] hayal gücü olduğunu* (A. Einstein) hiç unutmaz.

Çünkü insan, Şiraz'lı Sa'dî'nin dediği gibi, '*Bir damla kan ve nutfeden meydana gelmiş ise de, yüzbinlerce endişe ve hayal, yüzbinlerce tasarı, yüzbinlerce kurgu ve tutkudan oluşmaktadır*':

'*İnsan yek katre-i hûn sad hezâr endişe'st*!..'

4- İdeal genç nesil, narsist ve egosantrik (bencil ve ben merkezci) değildir!

O, paylaşımcıdır, diğerkâmdır (altruist), 'îsâr: başkasını kendisine tercih etmek' ahlakıyla muttasıftır! Hep, 'öteki olan', merkeze ötekini alan bir ben'dir, ego'dur!

O, tam bu ufuk çizgisi üzerinde, Ensâr nesli ve ahlakını kendisi için modellemiştir!

﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾

"*Öyleyse, takatiniz ölçüsünde Allah'a saygılı olun (takvâ), dinleyin, itaat edin ve hayrınıza [olacak] şeyler harcayın (infâk). Zira kim benliğinin açgözlülüğünden korunmuş olursa, işte bu kimseler kurtuluşa erenlerin (müflihûn) ta kendileridirler!*" (Teğabun, 16)

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

"*Onlardan önce o yurda/Medine'ye yerleşmiş ve iman [etmiş olan] kimseler/Ensâr ise, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilen şeylere karşı gönüllerinde en küçük bir istek duymazlar; şiddetli gereksinimleri olsa bile, onları kendilerine tercih ederler (îsâr). Kim tutkularının aç gözlülüğünden korunursa, işte bu kimselerdir, kurtuluşa erenlerin (müflih) ta kendileri!*.." (Haşr, 9)

5- Genç ideal nesil kalabalıklara karışmış, şeklen yitik hale gelmiş olsa da, kendi asli varoluş mayasına ve yaşama kıstasına asla yabancılaşmaz!

Sûfi bir ifadeyle o, hep '*halvet der encümen*: Yığınlar içinde dahi kendisi olma ve kendisini murakabe etme vakarını sürdüren, kalabalıklar tarafından eritilemeyendir. Bir filozofun deyişiyle hep '*kendinde olan bilinçli ve amaçlı*' bir varlıktır.

Yığınların bakışları altında 'nesneleştirilemeyen, hep etkin özne ve fail olarak kalmaya kendisini adamış (angaje)' kimsedir. O, '*anonim/ortalama varlık*' kategorilerinin üstüne çıkmaya kilitlenmiştir.

Varoluş misyonunu bir *zikr-i dâim* olarak 'vird-i zebân' (dilden düşmeyen) eden; tecellideki çokluğa rağmen birliğini sürdüren bir öznedir. Bir teolog filozof olan Thomas d'Aquinas'ın ifadesiyle, daima, '*Unitas multiplex*: *çokluk içinde birlik halini yaşayan*dır'.

6- Başında, geçici sevdaların ve tutkuların sisi değil, asil, baki ve ebedi davalara özlem galaksileri döner dolaşır.

O, "*Hayatın, çözülmesi gereken bir sorun değil, ancak deneyimlenmesi gereken bir mucize ve gerçeklik olduğunu* (S. Kierkegaard)" düşünür; bu harikulade kozmik eserin hem Aşkın hem de içkin kudretini, buradaki kurucu ilke ve izlerini (*Vestige Dei*), özündeki sonsuz gayeleri (*télos*), hikmetleri (gnosis) araştırır, ortaya koymaya çabalar! Bu yolla, varlıkta zuhur eden arızi ontolojik sisleri ve belirsizlikleri giderip, yerine ümit ve aydınlığı, iman ve bağlanışı egemen kılmaya çaba sarf eder!

7- İdeal gençlik, davetkar sayısız hazlar ve zevkler karşısında dağılmayan, eskiyip pörsümeyen bir kimlik olup, tüm başarıları kapsamına almış olan 'Yüksek bir konsantrasyona' sahiptir. Çünkü o bilir ki, inanç, bağlılık, ahlak ve yüksek amaçlar tarafından beslenen yoğunlaşma ve güçlü bir benlik duygusuna sahip olmanın başarının temel şartı olduğunu çok iyi bilir!

8- İdeal gençlik, Allah Teala'nın,

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ﴾

"*Ey iman edenler! Siz, [önce] kendinizden mesulsünüz. Sizler gerçeğe ulaştığınızda, sapıtmış kimse size hiçbir zarar veremez. (...)*." (Maide, 5/105)

öğretisine uygun olarak, kendisini zihin, bilinç ve bilişsel (cognitif) olarak etkin bir kontrol yetisine, manevi bir murakabe becerisine ulaşmıştır.

Bu bilinç ile o, maddi olandan ruhi/tinsel olana, kozmik ve sonlu olandan ise maverâi ve uhrevi olana doğru giderek daha da kuşatıcı olan -akli ruhi bir açılım, bir yükseliş içindedir.

O, İlahi aşkınlıklara doğru bilinç sıçraması içinde olan 'açık uçlu' bir kimliktir. Allah'ın ahlâkından ilhamını alam mekârim-i ahlâkı donanmak suretiyle, mütemadiyen terakki eden, '*insan-ı kamil*' olma meydanında peşrev çeken bir kimliktir.

'Kendinin farkında olma' (*self-awarreness*) (z faktörü: F. Schumacher) bilincine sahip olup, '*kişiliğin, yaratıcılığın ve hürriyetin'* dünyası olan '*iç mekân'* : ruh, akıl ve sezgi katmanlarını mükemmel olarak kullanan, harekat ve sekenatında hep Müteal âleme doğru yönelen bir akış halidir.

Öz ifadeyle ideal genç bir keşif ve hakikate ulaşma, vuslata nail olma koludur! Ve 'ulaşmaya muvaffak olanlar da ancak 'ebedi hikmet' (*philosophia perennis*) yoluna koyulmuş olanlar olacaktır!

9- İdeal genç nesil enfüs ve afaka/objektif ve sübjektif realitelere, salt dünya ile sınırlı bir bakış açısı ile değil, maveralara müştak, aşkınlığın cezbesine tutulmuş bir bakış, yani basiret ve kalp gözüyle de bakar.. Alem-i şuhûdun ufkuyla kendisini tutsak etmeyip, o yanıltıcı durağanlığı içinde daima âlem-i ğayba doğru akıp durur.. Şu ayet-i kerime sanki onun bu destansı halini betimler gibidir!

﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

"O gerçek akıl sahipleri (ulu'l-elbâb), *ayakta, otururken ve yanları üzere bulunduklarında Allah'ı hatırlarlar ve gökler ile arzın yaratılışı üzerinde derin derin düşünürler. "Ey Rabbimiz! Bunu boşuna yaratmadın; tenzih eder, kutsarız seni! Ve koru, ateşin azabından bizi!" [derler].***"** (A. İmran, 191)

Yaratıcı kudretin bahşetmiş olduğu *sezgisel ve irfani/entelektüel bir bakıştır* bu!

İdeal genç nesil, söylence kahramanı *İcarus* gibi, maddi bakışın cenderesinden daha yükseklere doğru pervaz eder de nesneleri; arka fon ve dayanaklarını oluşturan soyut, mücerret, ilkesel ve manevi bir perspektif içinde müşahede eder; temaşasında varlığa odaklanmış, esrik ve hayran bir benliktir bu!.. İlahi nurun mantosuna bürünmeye ceht ve gayret sarf eden bir uzun yolcu!..

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

"*Allah, göklerin ve arzın nurudur/nuru [gibi]dir; nurunun hayran bırakan betimlemesi ise, içinde bir lamba bulunan bir küçük kovuğa/yuvaya benzer. Lamba, kristal bir fanus içindedir, kristal fanus ise sanki incimsi bir yıldız! Lamba, mübarek bir ağaçtan: yağı, ona hiçbir ateş değmese dahi nerdeyse ışıklar saçıverecek, doğu ile batı arasında uygun bir yerde biten mübarek bir zeytin ağacından yakılıp tutuşturulur! [Lambanın aydınlığı ile yağın kusursuz saflığı birleştiğinde], artık nur üstüne nurdur. Allah, nuruna, dilediğini iletir. İşte Allah, böylece, simgesel anlatımlar (emsâl) sunar insanlara. Çünkü Allah, en iyi bilendir (Alîm*)." (Nur, 24/35)

Diğer yandan, ideal genç nesli imleyen, bu yönüyle de yüksek müjdeler içeren şu nebevi söz:

اتقوا فراسة المؤ من فإنه ينظر بنور الله

"*Müminin ferasetinden/bakışındaki isabet ve keskinlikten sakının/dikkate alıp saygı duyun; çünkü o, Allah'ın aydınlığından/nurundan güç alarak bakar, inceler*!"

Bilgi, bilinç ve ahlak olarak özümseyip varlığına derç etmiş olduğu entelektüel ve manevi katmanlar sayesindedir ki, ideal genç nesil, '*her tarafın karanlık olduğu yerde görür; her tarafın sessizlik içinde olduğu yerde duyar; karanlıkta yalnızca o ışığı görür ve sessizlikte yalnızca o ahengi ayırt eder*'[21]

Bir filozofun etkili ifadesiyle bu, varlık ufkunu, '*sub specie aeternitatis'* yani **'***ebedi bakış açısı altında görme*!' gücüyle donanmanın göz alıcı bir tecellisidir!

10- İdeal genç nesil, Kur'an'ın beyanı doğrultusunda '*amacı ve yararı olan çalışmalara***' kendisini adapte etmiş ve adamış olan gençliktir.** .

﴿وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى * وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى ﴾

""*Ve insan için ancak, bizzat kendisinin çalışıp gerçekleştirdiği vardır. Ve mutlaka, çalışması[nın neticesi] de ona gösterilecek.*""**"** (Necm, 39-40)

Çalışmanın engellenemez ve yüceltici gücü nedir öyleyse?

[21] Seyyid Hüseyin Nasr, *Bilgi ve Kutsal*, çev. Yusuf Yazar (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 19.

a- "*Eğer bir adam çok çalışırsa, toprak da tembellik etmeyecektir" (Çin atasözü).*

b- *"Yılda 360 gün yataktan güneş doğmadan önce kalkabilen hiç kimse ailesini zengin etmekte başarısız olmaz" . Yani, "Güneş doğmadan önce kalkmak? Yılda 360 gün?!"*[22]

10 bin saat çalışma pratiği…

a- Ortalama yetenekle, elverişli ortamlarda birlikte 10 Bin saat pratiği yüksek başarının anahtarıdır.

Buna dâhiler, büyük sanatçılar, bilim adamları dahildir.

"-herhangi bir şeyde dünya klasmanında bir uzman olmayı sağlayacak ustalık düzeyine ulaşmak için 10 Bin saat pratik gerektiği…" (Daniel Levitin[23]*)*

W. A. Mozart
Bilgisayar program yazıcısı Bill Joy
Bill Gates … gibi örnek kimlikler…

Bu noktada, vefat ettiğinde odasındaki masasının üzeri kitaplar, yazılı sayfalar, karalamalar ve çeşitli dergilerle dopdolu olan; bilgiye olan doyumsuz arayışını yaşamının her anında sürdüren Albert Einstein ile bütün yüzyılların büyük dâhilerinden addedilen, bu yolda Müslüman optik dehası *İbn el-Heysem*'den, *Kitâbu'l-Menâzır*'ın İtalyanca çevirisi üzerinden yararlanıp ilham aldığı düşünülen *Leonardo da Vinci*'nin, yaşamlarını sonlandırırken söyledikleri şu son sözleri, biz yaşayanlar için çok anlamlı, teşvik edici ve sürükleyici buluyorum..

"*Ben görevimi burada bitiriyorum*!" (Albert Einstein)
Yani, görev siz sonradan gelenlerin omuzunda artık!

"*Çalışmalarım olması gereken kaliteye erişmediği için Tanrı'yı ve insanlığı gücendirdim*" (Leonardo da Vinci)

B- İDEAL GENÇ NESLİN GÜC KAYNAĞI : SEVGİ

Medeniyetinin ve tarihin kendisine tevdi ettiği ferdi, toplumsal, bilimsel, ahlaki büyük yürüyüşünü gerçekleştirirken, bütün bunların zemininde, onu her an ve daima dinç, istekli, yolda ve koşuda, eylemlerinde bitmez bir iyimserlik, cesaret ve ataklıkla donatan güç, 'sevgi' olarak nitelenebilir. Neye karşı sevgi? Yokluk karşısında varlığa, alemi dolduran tüm yaratılanlara, canlı cansız her şeye, kendisinin varlıkta tecelli etmiş olması yanında kendisiyle bu varlık panoramasını oluşturan, her tür ve çeşit düşünce sahibi insana.. Bir diğer ifadeyle farklı yaşam biçimlerine karşı müsamaha, onlara vasıl olup ilahi hakikatin meşalesini onlarla buluşturma tutkusu ve arzusuyla dopdolu olma…

1- Sevgiye dair birkaç söz…

Aşk, aşk: her şeyin özü aşk!.. Olmaz onsuz!..

[22] Malcolm Gladwell, *Outliers* (*Çizginin Dışındakiler*), çev. Aytül Özer (İstanbul: MediaCat Kitapları, 2017), 194 vd.
[23] Gladwell, *Çizginin Dışındakiler*, 35-58

Sevgi ve aşk, kurtarıcıdır!

"*Hâfız gibi Kur'an'ı ezber okusan n'olur?*

Kurtarırsa seni ancak yine bu sevgi/ aşk kurtarır"[24]

*

Aşk ölümsüzlük göğüne asılı bir merdivendir…

"*Ölmez asla yüreği aşkla/sevgiyle diri olanlar,*

Ölümsüzlük kayıtlı ruhların atlasında..."[25]

*

'*geldik, kaldık ve gidiyoruz*!..'

Sevgi, en büyük manadır/logostur…

"*Sevketti irâdem olmadan dünyâye*

Günden güne oldu hayretim bî-gâye

Geldik kaldık ve gittik amma ne içün

Kerhen göçüverdik ermeden mânâye…"

*

"[Allah beni], isteyip istemediğimi sormadan, sürdü dünyaya

Günden güne şaşkınlığım da sınırsız arttı.

Geldik kaldık ve gittik, ama ne için?

Anlamına ulaşamadan istemeden göçüverdik [dünyadan][26] (Hayyam)…

*

O da biliyordur ama, Hayyam'a şöyle cevap verebilir miyiz? :

İnsan bu âleme, ezel-ebet hakikati olan ilahî sevgiyi/aşkı bilmek (*marifet*); bunun solgun bir gölgesi olan nefsi insani de insanî sevgiyi de deneyimlemek için gönderildi!.. Sonsuz bir seyir perdesi önünde, zerrelerden kürelere, mikro tecellilerden makro ve hayret uyandıran durumlara, an ve anlar içindeki hallere, varlığın ve varlığımızın her bir haldeki inkişaf ve sırlarına, kendinden kopuşlara, bu yolla kendine erişlere bir tanıklık olarak..

Ebedi unutulmuşluk ve yokluk külleri altında '*nesyen mensiyya*' kozasında tutulmayıp da, başka canlar harmanında var oluşu tadıp bunlar arasında varlığımızın imzasını burada bırakmaya…

Bu bakış açış açısıyla olsa gerektir ki, Orta Asya steplerinin büyük yazarı ve mistiği 'Tolstoy'a göreyse sevgi/aşk, biricik insani eylemdir! …

[24] Hâfız-ı Şirazî, *Yüzünle Işır İki Cihan*, 49
[25] Hâfız-ı Şirazî, *Yüzünle Işır İki Cihan*, 19.
[26] Yahya Kemal, *Rubâîler ve Hayyâm Rübâîlerini Türkçe Söyleyiş*, 62.

"*Aşk/sevgi, insanın akla uygun olan biricik eylemidir, sevgi/aşk en akılsal, en ışıklı ruh durumudur. (...) Aşk/sevgi gerçek zenginlik, büyük zenginliktir, yaşamın bütün çelişkilerini o çözer, ölümün dehşetini silmekle kalmaz, başkaları için özveriye de yöneltir insanı: çünkü sevdikleri için yaşamını veren aşktan başka aşk yoktur; aşk, ancak insanın kendini feda etmesi olduğu zaman hak kazanır bu ada. Bunun için, gerçek aşk/sevgi, insan ancak bireysel mutluluğa eremeyeceğini anladığı zaman gerçekleşebilir.* [Sevgi bireysel ve ferdi bağlanışların ötesine geçtiği, öteki 'ben'leri ve toplumu da etki alanına aldığında gerçekleşmiş demektir! S.K.]

İşte o zaman, yaşamının bütün özsuları gelip gerçek aşk/sevgi aşısını besler…"[27].

*

Tanrı'nın hakikatidir sevgi (Şirazlı Ruzbehan)

"*Dünyaların var olmasından ve dünyalara dönüşmeden önce İlahi Varlık'ın kendisi aşk/sevgi, seven ve sevilendir*"[28]

*

Sevginin gücü her şeyi alt eder

"*Omnia vincit amor*' : *Aşk her şeyi fetheder*"[29].

*

Sevgi, dört krallığa: cemadat, nebatat, hayvanat ve insanlık alemlerine nüfuz etmek, her anda ve her nesnede olabilmek mucizesidir..

Yani,
Varoluşta evrensellik

"*Bir ulu çınardan bir yaprak düşse,*

O anda acısını duyar iniler[im]!.." (Aşık Veysel)

*

Yalnız şu şartla ki, sevginin gücü, tüm sevgilerden üstün olmalı..

Bir başka ifadeyle, sevgi/aşk, sahip olmanın değil, 'olma/kemale ermenin emrinde olmalı… Çünkü

"*Sevginin gücü, güce olan sevgiyi aştığı vakit ancak, dünya aydınlığa kavuşacaktır*" (*Zeitgeist/Zamanın ruhu* belgeselinden)

*

Sevgi jesti ve iksiriyle ele edilir, beka incisi.
O yüzden de ancak '*sevmeyi sevmiş olanlar var olur ancak!..*

"Her insana zannetme ömür yâr oldu

Er geç kimi toprak kimi rüzgâr oldu

[27] Romain Rolland, *Tolstoy'un Yaşamı*, çev. Tahsin Yücel (İstanbul: YKY., 1995), 57.
[28] Garuady, *20. Yy. Biyografisi*, 210.
[29] Virgile, *Eglogues*, 69.

Dilsiz ve sağır kubbenin altında, inan

Kim sevmeyi sevmişte bir[o] var oldu" (Ümit Yaşar Oğuzcan)

J. Wolfgang von Goethe için de sevgi tecellisi, 'olma'nın bir göstergesi bilinmelidir! Fromm'un aktarımında, Goethe bu özel farkındalık durumunu şöyle dile getirmiştir:

"Biliyorum ki ben,

Ruhumdan akıp gelmek isteyen düşünceler dışında,

Hiçbir şeye sahip değilim.

Biliyorum ki ben,

Tatlı bir sevgiyi, küçük bir sevinci tattığım anlar dışında,

Hiçbir şeye sahip değilim"[30]

*

Sevginin/aşk'ın en iyi sunumu ve tariflerinden birisi *Eşrefoğlu Rumi*'ye aittir!

'Işk!

"Cihanı hiçe satmakdur adı 'ışk

Döküp varlığı gitmekdür adı 'ışk

Elindeki sükkeri ayruğa sunup

Ağuyı kendü yutmakdur adı'ışk

Bela yağmur gibi gökten yağarsa

Başını ana tutmakdur adı 'ışk

Bu âlem sanki oddan bir denizdür

Ana kendüyi atmakdur adı'ışk

Var Eşrefoğlu Rûmî bil hakikat

Vucudi fâni itmekdür adı aşk.."[31].

*

Sevginin gücü, tüm engelleri aşan 'kendinde ve özgün' bir nüfuz gücüne sahiptir…

[30] Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, çev. Yurdanur Salman (İstanbul: Payot Yay., 1981), 43.

[31] Rumi Eşrefoğlu, *Eşreoğlu Dîvânı*, haz. Asaf Hâlet Çelebi (İstanbul: Kapı Yayınları, 2020), 159.

"*Sevmeyi kavrayan herkes, Allah'ı, bir gülü koklama rahatlığıyla kavrar. Fakat salt aklın kavradığını kavrayan bir kimseye Allah meçhuldür ve elin ulaşamayacağı yerdedir!*" (Alexis Carrel)

Gelin öyleyse, derin hakikatimiz olan 'sevgiyi/aşkı' hapseden tüketim, madde ve hazzı dizginleyelim de, sevgi tufanları boşalsın üstümüze..

*

Aktüel dramların temelindeki acı gerçek ise: Hakiki sevginin gücünü ve yoğunluğunun yitirilmesi…

Büyük şair ve hikmet adamı *Muhammed İkbal*'in teşhisidir bu; kendisinden şu nakledilmiştir:

لقد فقد المسلمون ثورة الحبّ الصادق ونُزِف منهم دم الحياة أصبحوا هيكلاً عظام لا روح فيها ولا دم الصفوف زائغة والقلوب مضطربة والسجدة لا لذة فيها ذلك لأن القلب خالٍ من الحنان

"*Hiç şüphe yok ki Müslümanlar gerçek sevginin devrimci gücünü yitirmiş, hayat bahşeden kan onlardan çekilmiş; böylece onlar, kandan ve candan yoksun kemikten bir heykele dönmüşlerdir.*

Saflar, istikametini yitirip eğrilmiş, kalpler tereddütler içinde; secdede ise lezzet yok.. Bütün bunların sebebiyse şu: Kalp, ürperten muhabbet ve şefkatten yoksun.."[32]

2- Varlığa sevgi nazariyle bakmanın ontolojik temeli

Önce, Kur'an'ın insana tayin ve takdir ettiği değeri belirtmek gerekir.

Kur'an'ın sunuşuna göre insan, yaratış tecellisinin en ölçülü eseri.

Aşkın kudrete ve Tanrı'ya atfedilen İlâhî Cemâl (*Mystérium fascinans*) ve İlahi Celâl (*Mystérium trémendum*) cilveleri, billûr bir yankı ve tecelli demetleri halinde insanda odaklanmıştır. Ona takdir edilen mevki ve statünün bir göstergesi olarak insan, Rahman olan Allah'ın ilgi, özen ve itinadan kinaye olmak üzere, '*iki eliyle*' yaratılmıştır. Sabitlenmiş ve değişmez bir yapıda değil, akli ve manevi bakımdan yükselebilme imkânına sahiptir; varoluş kıvamı ve mahiyeti bakımından açık uçlu bir var olandır (onta). Öngörülemeyen nihayetsiz imkanlara bir zemin ve taban teşkil etmek üzere, değişebilir ve gelişmeye müsait bir oluş ve gelişme mahiyeti üzerinde (*'helû*) yaratılmıştır. Hem olumsuz (*fücûr*), hem de olumlu (*takvâ*) birçok potansiyelin kendisinde içkin olduğu insan, onun hürriyet ve varlığa sirayet alanını teşkil eden bu '*iç mekân*' sayesinde[33], başkaldırabilme özgürlüğüne de sahip olmasına karşın[34], itaati isteyip (*irade*) tercih etmesiyle, metafizik nûranî varlıklardan bile üstün bir mertebeye konuşlanmıştır.

O kendi kendini denetleyen, böylece onu '*açık uçlu*', Allah'a doğru kendini aşabilen bir varlık haline getiren üstün şuur ve idrak (*intellectus sipse: düşünme yetisi*) melekesi ile donatılmıştır. Öyle ki, Allah'a ait yüce bilgi (marifetullah), evrenin hayran bırakan düzeni;

[32] Muhammed İkbal, el-Mezâhibu'l-mu'âsıra wa haqîqatuhâ fî nazari İqbâl"; *er-Râid*, es-Senetu: 32; el-Adedu: 19; 15 Ramazan 1411 H., s. 4-6.
[33] E.F Schumacher, *Aklı Karışıklar İçin Kılavuz*, çev. Mustafa Özel (İstanbul: İz Yay., 1990), 44, vd.
[34] Albert Camus, *Başkaldıran İnsan*, çev. Tahsin Yücel (İstanbul: Can Yayınları, 2012)

insandaki mükemmel kurulum (el-fıtratu) ve dizayn, bu iç mekânın yapı taşları olan akıl ve onun tutuşturduğu sezgi (*intuition*) gücü vasıtasıyla bize ulaşır.

İslami geleneğe göre de, '*Allah'ın ilk yarattığı şeydir akıl*.'[35] İşte bu imtiyaz sebebiyle insan, '*dört varlık mertebesinin en üstünde*' bulunurken[36] diğer varlık alanları onun önüne serilmiş haldedir (*teshîr*). Şeyh Galib'in ifadesiyle insan, '*zübde-i âlem: kâinatın özüdür'*; '*merdüm-i dide-i ekvan: kâinatın göz bebeğidir*', Hz. Ali'nin anlatımıyla da, '*kevn ü kâinat/tüm oluşların ve var olanların meknuz bir şekilde kendisinde içkin olduğu bir 'mikro kozmos, yani küçük kâinattır.*

Gelenekte aktarıldığına göre Hz. Ali (k.v.) bunu, kendisine nispet edilen mısralarda şöyle dile getirmiştir:

دواؤ ك منك وما تشعر

و داؤ ك منك وما تبصر

و تحسب أنّك جرم صغير

وفيك انطوى العالم الأكبر

"Çare sendedir ama farkında değilsin!

Derdin de sendendir ama görmüyorsun!

Sanıyorsun ki sen, küçücük bir cisimsin!

Oysa sende saklıdır en büyük alem!".

Yine gelenekte, '*kalpten kalbe giden yol*' olarak sırlanmıştır sevgi…

محبتدن سؤال ايتد م خليله

قال : إن من القلب إلى القلب سبيلاً

"Muhabbetten sual ettim dosta/halile

Dedi ki: 'Kalpten kalbe bir yol vardır', işte o muhabbettir, sevgidir.."

İnsanı yücelten ve onu seçkin bir ontolojik konuma yükselten 'kalp/gönül ve lisan' odaklarına dikkat çeken aşağıdaki ifadeler de son derece aydınlatıcı ve diriltici söylemler olarak değerlendirilebilir:

الإنسان بأصغريه : القلب و اللسان

"*İnsan, şu küçük iki organıyla/istidadıyla insandır: kalb/gönül ve lisan!"*

لسان الفتى نصف و نصف فؤاده"

و لم يبق منه إ لّا صورة اللحم و الدم

[35] Taberanî, *el-Evsat*'ında rivayet etmiştir. (Ebu Hamid el-Gazalî, *İhyau Ulumi'd-din*, Mısır: Müessesetu'l-Halebi, 1387/1968) 1/83.
[36] Schumacher, *Aklı Karışıklar İçin Kılavuz*, 29-40.

"*Dil ve üslup gencin yarısı demektir!*

Geriye kalan ise et ve kandan başka bir şey değil" (Züheyr b. Ebu Sülmâ)

Sûfî geleneğinde, pek çok metafor arasında '*Kalbden kalbe giden yol/gönül şebekesi*' şeklinde nitelenen sevgi, bilhassa Yunus Emre'de, ilâhî aşk 'tan sonra en güçlü ve etkin temalardan birisi olarak takdim edilmiştir. Bir bakıma o, '*Rabbim, ahiret gününde vücudumu büyüt, o kadar büyüt ki, cehennemi dahi kaplasın da, oraya hiç kimse girmesin*' diyen Ebû Bekr es-Sıddîk'daki derûniliğin Türk yurdundaki bir yankısı sayılabilir. Böyle bir perspektif içinde, ilâhî kıvılcıma ma'kes ve tecelligâh olan insana (Hicr, 15/29; Sad, 38/72) gösterilecek sevgi ahlakı ve yaşantısı da bizi bir yandan kendimizi keşfe yönlendirirken, diğer yandan da, bu taç eseri Yaratan Allah'ın bilgi ve ahlakına vasıl edecektir bizi.

İnsanı, ilâhî sevgi ve kulluk mihrabı önünde konumlandırırken şöyle der bize Yunus:

"Gelin tanışık edelim, işin kolayın tutalım

Sevelim sevilelim, dünya kimseye kalmaz" [37]

Sevgisizliği, onun etkisizleşmesini tarihin en olumsuz hali olarak betimleyen Yûnus, İslam Dininin varlığını sürdürebilmesi yanında, yeryüzü barışının gerçekleşebilmesi için de kin ve düşmanlık hislerinin gönül dünyasından mutlaka uzaklaştırılması gerektiğini, yüzyıllar öncesinden insanlığa şu mısralarla duyurmuştur:

"Giderdim gönlümden kini, kin tutanın yoktur dini

Ey yarenler ben bu sözü, Uludan işittim ahi" [38]

Bu sevgi yaşamında insanda tezahür edecek olan deruni sıfat ise, *cemâl/güzellik* sıfatıdır, mutlak güzelliğin genç ideal nesilde içkinleşen sırrıdır. Bu iki hakikat alanının birleştiği o tanımlanamaz anda insan, Mutlak Cemal okyanusunun sahillerinde, fizik hakikatin Mavera şelalesine ermiş gibi olur. Malın ve mülkün, iğreti her tür sıfat ve unvanın ötesinde, 'muhabbet' ve 'sevgi' deryasında arınan ve gönenen kul ancak, sözcüğün manevi ontolojik anlamında '*olmuş, ermiş ve insanlığın künhüne varmış*' demektir! Bakınız, şu mısra bu hakikati nasıl vurguluyor:

"Eğer aşka/sevgiye erdin ise, can ü gönül verdin ise

Dostun ayan gördün ise, bu varlığı bırak nedir"[39]

Bu hal, sevgiden sudur eden insanın yine sevgiyle tamamlanması; irfani yolun özgün sözcükleriyle belirtirsek, '*iniş eğrisindeki (kavs-i nüzul) insanın yükseliş ve muhabbet yayı*' *(kavs-i urûc ve muhabbet)* [40] ile kemale ermesi halidir ki bu, İbn Arabî'nin şu mısralarında dile getirdiği tekemmül halidir:

"Biz sevgiden sudur ettik, sevgi üzerine yaratıldık

Sevgiye doğru yöneldik, sevgiye verdik gönlümüzü"[41]

---

[37] Yunus Emre, *Güldeste*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990), 106.
[38] *Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı*, (İstanbul: Maârif Kitâbhânesi, 1954), 163.
Ahi: "Kardeşim manasına gelir; fütüvvet yapılanmasında ise, sanat ve zenaat ehlinin her biri, şeyhlerine 'ahi' derlerdi". (Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 89).
[39] Yunus Emre, *Güldeste*, 81.
[40] İlahi vücuttan ayrılan nurun dört unsura (toprak, hava, su, ateş) geçmesi (*kavs-i nüzulî*); ilahî vücuttan ayrılan nurun, dört unsurdan geçtikten sonra tekrar aslına dönüşü (*kavs-i urûcî*) (Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* 436-437).
[41] İbn Arabî, *İlâhî Aşk*, çev. Mahmut Kanık (İstanbul: İnsan Yayınları, 1988), 28.

O denli yüce bir değerdir ki 'sevgi', mekânı olan gönül, Kâbe mertebesindedir

Sevgiyi hem besleyen hem de ondan vücut bulan en büyük hal ise, gönüllerin, barış (*selâm, silm*) sükûneti ve huzuru içinde birbirlerine hoşgörülü olmalarıdır. Tende ve benlik kubbesinde içkin bir "*Tecelligâh-ı İlâhî*" olan '*Gönül Kâbesi*'ni kırmamak; onu hep şad edip mamur halde tutmak da 'Ben'ler arasındaki yakınlık, sevgi ve muhabbet' göğüne ilticanın en başta gelen usulüdür. Denilebilir ki, yeryüzünde Allah'a kulluğun simgesi ve göstergesi için kurulmuş olan ev nasıl Kâbe ise[42], Allah'ı bilme (Marifetullâh) ve Allah'a iman için insana bağışlanmış olan meleke de, aklî, manevi ve nuranî hallerle nitelenen keyfiyetlerin mahalli olarak, gönüldür, kalptir.

Nitekim, Yunus Emre,

"*Duruş, davran[43], ye yedir*

Bir gönül ele getir[44]

Yüz Kâbe'den yeğrektir[45]

Bir Gönül ziyareti"

demek suretiyle, -farz olan haccın dışında- yüzlerce kere Kâbe'ye gitmek yerine, bir gönlü şad eylemenin, metruk, mahzun ve yarılı bir gönlü ziyaret etmenin daha üstün olduğunu vurgulamaktadır[46]. Hem nâsut (*insanlık*) hem de lâhut (*ilahilik*) tecellilerine dönük olması, hatta bu ikisi arasında bir geçiş noktasını teşkil etmesi sebebiyledir ki 'gönül', Yunus'un o harikulâde benzetmesiyle, nazik ve kırılgan bir sırça köşktür ki asla kırılmaya!

"Sakıngil yarin gönlün sırçadır sımayasın[47]

Sırça kırıldıktan geri bütün olası değil

(……..)

Çeşmelerden bardağın doldurmadan kor isen

Bin yıl anda dursa kendi dolası değil"[48] .

Bu demektir ki, ilahî aşkın ferdi toplumsal ilişkiler düzlemindeki yansıması olan '*aşk ve muhabbet şuâları*' da, bilhassa varlık ümidimiz olan *genç ideal nesil*de ahlak ve eylemler alanına yansıyarak tevazu, müsamaha (*tesamuh*), kanaat gibi ahlaki içtimaî davranış biçimlerini açığa çıkarmalıdır. Yani, *bencil ve narsist (hodkâm) olan bireysel benliği aradan çıkarmalı, cüzi benlik (soi: küçük ben) davasından vaz geçerek Aşkın benliğe (Soi Absolue: Mutlak, Aşkın ben) karşı bir iştiyak içinde, daha mükemmel bir insani ahlak ve oluş (süper human) mertebesine ermelidir.*

Yûnus da,

'*Sensüz yola girürisem, çârem yok adım atmağa*

Gövdemde kuvvetüm sensin, başum götürüp gitmeğe"

---

[42] "*Yeryüzünde insanlar için kurulmuş olan ilk ev, o Mekke'deki Kabe'dir*" (Ali İmran, 96)
[43] *Duruş*: Dur, ayağa kalk..
[44] *Ele getirmek*: Elde etmek, kazanmak, hasıl etmek.
[45] *Yeğrektir*: Daha iyidir, daha üstündür.
[46] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 297.
[47] *Sınmak*: kırmak; sımayasın: kırmayasın; sırça: cam, porselen, billur..
[48] Yunus Emre, *Güldeste*, 171.

Mısraıyla, '*varlığını ve tendeki kuvvet ü dermanını sadece Allah'a borçlu olduğu*' nu ikrar ederken; peşinden bireydeki '*sevgi tecellisi*' ile 'toplumsal ilişkiler ve *davranış biçimleri*' arasında gerçekleşmesi gerekeni de şöyle betimler:

"*Âşık kişi miskin*[49] *olur, yol içinde teslîm olur*
Kim n'iderse boyun bura[50]*, çâre/gerek yok gönül yıkmağa*"

.

Bunun en önemli şartı ise '*gönül gözünü açmak, ego'nun tuzaklarının farkına varmaktır'*. Hatta diyebiliriz ki, kendisinden daha erdemli bir mertebenin bulunmadığı '*dost mahfili*'ne geçmenin olmazsa olmaz bir şartı da budur.

Bunu şöyle dillendirir Yunus, ölümsüz mısralarında:

"*Zinhâr gözün açagör nefs tuzağını seçegör*

Dost mahfiline geçegör, ondan yiğrek durak nedir"[51]

Çünkü gönül itminanı ve egemenliği üzerine kurulu zühd telakkisi, sadece dünyayı ontolojik ve etik olarak gerçek konumuna yerleştirmekle kalmaz, aynı zamanda insani varlığımızı da ontolojik ve teleolojik (*gâî*) olarak temellendirir. Böyle bir bakış açısıyla, genç ideal nesil de, kendini yüce görmeyip ontolojik mahiyetine bağlı kalarak, kendisi dışındakilerle gerçekleşecek olan ilişkisini '*koşulsuz tevazu ve teslimiyet*' ilkesi üstüne inşa eder. Böylesine huzurlu ve asude bir varoluş sathında ise artık kavga olmaz, mevcut çatışmalar da son bulur.

ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ

Hz. Peygamber'in, "*Dünyaya karşı zahit ol ki Allah seni sevsin. İnsanların sahip olduklarına karşı zahit ol ki, insanlar seni sevsin*" hadisi[52] de işte böylesi bir ontolojik dönüşümü izah eder"[53]

Yunus da,

"*Beğler azdı yolundan bilmez yoksul hâlinden,*

Çıktı rahmet gölünden nefs gölüne dalmıştır"

mısraıyla kendi çağının ekabirine *ta'n oku*nu attıktan sonra, '*ay*' metaforu üzerinden büyüklenmeyi (*tekebbür*) tenkit eder; tevazu ve alçak gönüllülüğü yüceltip, ilahî rahmetin ona '*yerden/tevazu, yere yakın olmaktan yağdığını*' da aşağıdaki mısrada şöyle dile getirir:

"*Ben ayımı yerde gördüm, ne isterim gök yüzünde*

Benim yüzüm yerde gerek, bana rahmet yerden yağar"[54]

Şu halde 'gönül', ideal genç nesil için yüce ahlaki tecelli ve örnekliklerin mihveri, sonsuz saadet ve ebediliğe açılan bir eşik iken, onu asil, derin, etkili ve dönüştürücü bir iç mekan haline

[49] Varlık duygusundan sıyrılan, varlığı yokluğa çeviren, kendisinde hiçbir varlık görmeyen kişi (Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 512)
[50] Boyun burmak: Rıza göstermek, razı olmak, hüzünlenmek.
[51] Mustafa Tatçı, *Divan* (İstanbul: DİB Yayınları, 2012), 122.
[52] İbn Mâce, "Zühd", 1 (No. 4102)
[53] Ekrem Demirli, *Şair Sufiler/Mevlana, Yunus ve Niyai-i Mısrî Üzerine İncelemeler*, (İstanbul: Sûfî Kitap, 2015), 83.
[54] Yunus Emre*, Divan*, Haz. Mustafa Tatçı, (İstanbul: DİB. Yayınları), 139.

getirecek başlıca eylem de tevazu, yere yakın durmak ve ilahi cemal sıfatlarıyla muttasıf olmaktan ibarettir.

Sevgi, ideal genç nesil için metafizik çıkmazları aşabilmenin biricik yoludur da!

Nihayet bir kez daha vurgulamak gerekir ki, insandaki en müessir ve faal güç olan sevgi, bir yaşam ve varoluş sanatının yoludur aynı zamanda. Duygu ve düşüncelerini eserine aksettirerek kendi kimliğini oluşturan bir sanatçı gibi, genç ideal nesil de, sevgi sarmalında bir yandan kendi varoluşsal kimliğini ve dünyasını keşfederken, diğer yandan da öteki şuur ve idrak (*intellectus*) galaksilerinin yörüngelerine doğru ilerleyişini kurgular, toplumsal ve olgusal hadiselerin arkasındaki büyük hakikati ve özü (*noumen)* kavramanın sancılarını çeker. Daha da dikkat çekeni, kutsalın derinliğinden sıyrılıp kutsal ve aşkın dışı (profan) bir varoluş tercihinin bozkırına benzeyen dünyada, nihilize edilmiş insanı kuşatan yalnızlık, yabancılaşma ve bir neden olmaksızın dünyaya fırlatılmışlık (délaissement) krizinin önüne geçebilecek en büyük çare de, yine sevgidir!

Çünkü sevgiyi varoluşunun merkezine yerleştirmiş olan insan, varoluş nabzını sevgiye endekslediği müddetçe, kendi sınırlı kimlik ve mahiyetinin de gerçek boyutlarına ulaşır. Keşfedilmemiş varoluş ummanlarına vasıl olur. Bu mucizevi hadisede insan, ruh ve bilinç ikliminde sınırların ötesine ayak basarken, bir katre ile bir deryanın vuslatı, cüz'ün Küllî olana/Allah'a yakınlaşması gerçekleşir! Şu mısralar bu gerçeği ne güzel de dile getirmektedir!

"*Bir damla, denizle birlikte ise, deniz demektir.*

Değilse, o sadece bir damladır, deniz ise yine denizdir."[55]

Sözün tam burasında vurgulayalım ki, Hz. Peygamber'in,

"لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنون حتى تَحابّوا أوَلا أدلكم على شيءٍ إذا فعلتموه تحاببْتُم؟ أفشوا السلام بينكم"

"[Ey insanlar!] *İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey göstereyim mi? Aranızda selamı yayın!..*"[56]

hadisi, tüm nebevi harikuladeliği ve varoluşsal derûniliği ile, ebedi bir değer kaynağı olarak bir kez daha yolumuzu aydınlatır!

O halde, Kur'an müminleri olan biz ideal gençlere düşen en büyük ödev korku, endişe, belirsizlik ve ümitsizlik, yoksulluk, önü alınamaz salgınlar vb. ile boğulmakta olan sosyal ve insani realiteyi, sevginin ve hoşgörünün etkin olacağı bir dünyaya dönüştürmek; Yunus'un şu mısralarında abideleşen sevgi kuşağına ulaşmak olmalıdır;

"Ben gelmedim dâvâ için, benim işim sevgi için

Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmağa geldim"[57]*;*

Yine,

[55] Abdulkerim Sürüş, *Biz Hangi Dünyada Yaşıyoruz?*, çev. Hüseyin Hatemi (İstanbul: Seçkin Yay., 1986), 76. "*Katre eger bâ-deryâ'est, deryâ'st! Vû katre katre'st deryâ deryâ'st*!".
[56] Müslim, "Îmân", 93.
[57] Yunus Emre, *Güldeste*, 91.

"Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil

*

Yol odur ki, doğru vara, göz odur ki Hakk'ı göre

Er odur ki alçak/mütevazı dura, yüceden bakan göz değil"[58]**.**

***

Netice

Toparlarsak, gençliğimizi hem bedenen, hem ruhen hem de ilmen yüceltici, mükemmel olana doğru taşıyan; öte yandan zamanın ve tarihin bilincine erdiren değerler, ilkeler ve aydınlatmalar eşliğinde yetiştirir, bu minval üzere varoluşlarına çaba harcarsak, atalar olarak görevimizi yerine getirmiş, gerekeni yapmış olacağız.

Özellikle manevi ve ilmi, kültürel ve ruhsal bakış açılarından salt yerel ve sınırlı olmayan; merkezdeki tayin edici değer ve kıymetlerimiz hakemliğinde ve denetleyiciliğinde evrensel değerlerle karşılıklı zenginleştirici bir diyalog içinde bulunup onlara da itibar eden; böylece Kur'ani '*teârüf*' kavramı çerçevesinde onlardan da yararlanırsak, inanıyorum ki 'benlik ve bilinç inşasında denge' unsurunu gözetmiş; dışa kapalı, kendi içine ve üzerine çekilmiş, tarih ve zaman dışına itilmiş bir toplum fenomeni olmanın ötesine geçmiş; mütemadiyen yenilenen ve yetkinleşen bir insani yapı meydana getirmiş olacağız. Böyle bir yolu izlememiz halinde yine, tüm yapıcı ve geliştirici 'öteki' değer, bilgi, bakış açısı ve perspektifler ile varlık anlayışlarını da kendimize yakın tutmuş; neticede, 'benlik' bilinci yüksek, özgüven dolu, gelişme ve yükselme fenomenlerinin her alanında var olan; hatta bir model teşkil eden, üretken ve kıpır kıpır, göz kamaştırıcı bir gençlik vücuda getirebileceğiz.

Bu sebeple de başta Kur'an olmak üzere, Hz. Muhammed, diğer tüm peygamberler, İslam tarihinin saygın kahramanları, birer model konumundaki filozof ve sanatçılar, kültür ve irfan kahramanları olan abide şahsiyetler yanında, dünya kültür ve irfanının, bilim, fikir ve sanatının vd. taşıyıcı fil ayakları konumundaki ışık şahsiyetlerden de istifade etmek; onlarla da bir bakıma zenginleşmek; kendi özgünlüklerimize yaratıcı ve velut yeni aşılamalar yaparak bir anlamda öznel varlığımıza onların da güçlü katkılarını eklemleyip ibdâ/yaratıcılık ve yenilikler vücuda getirme mertebesine ulaşmak, öyle zannediyorum ki, omuzlarımızda olmazsa olmaz bir sorumluluk olarak gözükmektedir. O halde, **من طلبَ و جَدّ و لجَّ و قرعَ البابَ وَلجَ :** *"Kim ister, gayet ciddi davranır ve ısrar eder de kapıya 'Ben geldim..' diye vururs a, içeri girer, maksuduna ulaşır!"...*

****

[58] Yunus Emre Şiirleri (Erişim 4 Mart 2018)

Kaynakça

Beyatlı, Yahya Kemal. *Rubâîler ve Hayyâm Rübâîlerini Türkçe Söyleyiş*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed b. Züheyr. b. en-Nâsır. 9 cilt. Beyrut: Dâr-u tavkı'n-necât, 1422/2001.

Camus, Albert. *Başkaldıran İnsan*. çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Can Yayınları, 12. Basım, 2012.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayıncılık, 1997.

Demirli, Ekrem. *Şair Sufiler/Mevlana, Yunus ve Niyai-i Mısrî Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Sufî Kitap, 1. Baskı, 2015.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî, *Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Saydâ. 4 cilt, Beyrut: Mektebetü'l-Asrıyye, t.y.

Emre, Yunus. *Güldeste.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990.

en-Neysâbûrî, Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*. thk. Mustafa Abdülkadir Ata. 5 cilt, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2002.

Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. haz. E. Düzdağ. Ankara: DİB., 2011.

Fromm, Erich, S*ahip Olmak ya da Olmak.* çev. Yurdanur Salman. 6.Baskı, İstanbul: Payot Yay., 1981.

Garuady, Roger. *20. Yy. Biyografisi (Roger Garaudy'nin Felsefî Vasiyetleri)*. çev. Ahmet Zeki Ünal. Ankara: Fecr Yayınevi, 1998.

Gazzalî, Ebû Hamid. *İhyau Ulumi'd-din*. Mısır: Müessesetu'l-Halebi, *1387/1968.*

Gladwell, Malcolm. *Outliers* (*Çizginin Dışındakiler)*. çev. Aytül Özer. İstanbul: MediaCat Kitapları, 2017.

Hâfız-ı Şirazî. *Yüzünle Işır İki Cihan.* İstanbul: Adam Yayınları, 2003.

Heimsoeth, Heinz. *Felsefenin Temel Disiplinleri*. çev. Takiyyettin Mengüşoğlu. 3.Basım, Ankara: Doğubatı, 2007.

İbn Arabî. *İlâhî Aşk*. çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları, 1988.

İbn Aşûr, Muhammed et-Tahir. *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvîr.* Tunus: ed-Daru't-Tunûsiyye li'n-Neşr, 1984.

İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *Sünenu İbn Mace*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. 2 cilt, Mısır: Darü İhyai Kütübi'l 'Arabî, 2009.

İkbal, Muhammed. "el-Mezâhibu'l-mu'âsıra wa haqîqatuhâ fî nazari İqbâl"; Mecelletu'r-*Râid*, es-senetu: 32; el-'adedu: 19; 15 Ramazan 1411 H., s. 4-6.

Kur'ân-ı Kerim. İstanbul: DİB Yayınları, 5. Basım, 2018.

Mevlidu'l-Mustafa ve bi'setuhu-Kabesun mine's-sîrati'n-Nebeviyye/min rivâyeti kibâri' s-*Sahabe*. Matbaatu Halid ibnu'l-Velîd, ts.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 cilt, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, ty.

Nasr, Seyyid Hüseyin. *Bilgi ve Kutsal*. çev. Yusuf Yazar. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.

Rolland, Romain. *Tolstoy'un Yaşamı*. çev. Tahsin Yücel. İstanbul: YKY., 1995.

Rumi, Eşrefoğlu. *Eşrefoğlu Dîvânı*. haz. Asaf Hâlet Çelebi. İstanbul: Kapı Yayınları, 2020.

Schumacher, E.F. *Aklı Karışıklar İçin Kılavuz*. çev. Mustafa Özel. İstanbul: İz Yay., 1990.

Süruş, Abdulkerim. *Biz Hangi Dünyada Yaşıyoruz?*. çev. Hüseyin Hatemi. İstanbul: Seçkin Yay., 1986.

Tatçı, Mustafa. *Divan*. İstanbul: 1. Baskı, DİB. Yayınları, 2012.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd). *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdülbâkî, İbrahim Atve. 5 cilt, Mısır: Şeriketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd). *Şemâilu'l-Muhammediyye ve'l-hasâilu'l-Mustafaviyye*. thk. Seyyid b. Abbas el-Cüleymî. Mekke: Mektebetü't-ticâriyye, 1993.

Virgile, *Eglogues*, x, 69.

Von Goethe, Johann Wolfgang. *Doğu-Batı Divanı (Garplı Müellifin Şark Divanı)*. Tercüme, yorum ve açıklamalar: Senail Özkan. 3. Baskı İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2012.

Yunus Emre Şiirleri. Erişim 4 Mart 2018. https://medium.com/@omerify/yunus-emre-siirleri-4b5cd271e56e

Yunus Emre, *Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı*. İstanbul: Maârif Kitâbhânesi, 1954.